

Ακρόπολη - Ενός κακού μύρια έπονται

Τάσης Παπαϊωάννου - 09/08/2021

Προ ημερών είχα την ευκαιρία να επισκεφθώ τον αρχαιολογικό χώρο της Ακρόπολης. Ανηφόρισα στα εξαιρετικά πλακόστρωτα του Πικιώνη και θαύμασα για ακόμη μία φορά το κορυφαίο έργο του σημαντικού αρχιτέκτονα-Δασκάλου.

Την απaráμιλλη τέχνη της χειρωναξίας των μαστόρων, που πελέκησαν και άρμωσαν με τόση γνώση και σοφία τις πέτρες, τις μαρμαρόπλακες, τα καλαίσθητα τσιμεντένια μοτίβα που μπλέκονταν ανάμεσά τους, αλλά και το πόσο αρμονικά έστεκαν στο τοπίο, δίπλα στα βράχια, στα δένδρα, στους θάμνους.

Ένα ανεκτίμητο μάθημα του πώς μια σύγχρονη τοπιακή επέμβαση μπορεί να συνταιριαστεί με τον βράχο της Ακρόπολης και το αττικό τοπίο που τόσο αγάπησε και ύμνησε ο μεγάλος αρχιτέκτονας.

Συνέχισα την ανάβαση στο μνημείο που πάντα μου μοιάζει με προσκύνημα, μια νοερή μετάβαση από το παρόν

στο μακρινό παρελθόν. Ανέβαινα, έχοντας την αγωνία τού τι θα αντικρίσω πάνω στον βράχο, μετά τα τελευταία έργα δαπεδόστρωσης που τόσο έχουν απασχολήσει την κοινή γνώμη το τελευταίο διάστημα.

Φτάνοντας στα Προπύλαια, η θέα της εκτεταμένης εκτυφλωτικής τσιμεντόστρωσης που αντίκρισα ήταν σοκαριστική. Μια άσχημη λεωφόρος έχει στρωθεί πάνω στο ανάγλυφο του βράχου, που αρχίζει από τα Προπύλαια, ανηφορίζει προς τον Παρθενώνα, περνώντας δίπλα από τον ναό, για να καταλήξει σ' ένα μεγάλο πλάτωμα στην ανατολική πλευρά του, μπροστά από το παλιό μουσείο.

Μια ακατανόητη σκληρή τσιμεντόστρωση, κατά πολύ πλατύτερη και ψηλότερη (σε ορισμένα τμήματα φτάνει τα 50 εκ.) εκείνης που προϋπήρχε εκεί, καμωμένη από τον Ιωάννη Τραυλό. Ατεχνη, ακαλαίσθητη, φτηνιάρικη, βέβηλη, μνημείο αγουστιάς. Απορείς πώς χάθηκε το μέτρο, έτσι όπως οι επίπεδες επιφάνειες γυροφέρνουν τα μνημεία και τα πνίγουν, αλλάζοντας την κλίμακά τους έτσι όπως αυτά τώρα προβάλλονται πάνω τους.

Και να φανταστεί κανείς ότι όλα ξεκίνησαν από την αναγκαιότητα δημιουργίας διαδρομών για την απρόσκοπτη πρόσβαση ατόμων μειωμένης κινητικότητας. Πώς, όμως, όταν σε αρκετά σημεία η κλίση των επιπέδων φτάνει και το 15%;

Στρέφω το βλέμμα στο ασανσέρ της πολυδιαφημισμένης χορηγίας, για το οποίο τόσος λόγος έγινε τελευταία. Μια αστραφτερή kitsch κρυστάλλινη κατασκευή που λαμπυρίζει προκλητικά στον ήλιο, αισθητικής δυστυχώς συνοικιακού σουπερμάρκετ. Μα τόση κακογουστία πια! Ήταν ανάγκη να αντικρίσουμε και στην Ακρόπολη την inox αρχοντοχωριατιά των ημερών μας, δίπλα στα περικαλλή μάρμαρα; Αναρωτιέμαι τι θα 'λεγε στ' αλήθεια ο Πικιώνης, αν ζούσε σήμερα και τα έβλεπε όλα αυτά!

Δίπλα, συνεχίζονται οι εργασίες αναστήλωσης του Παρθενώνα. Προς στιγμήν ξεχνιέμαι. Με συνεπαίρνει η υψηλή ποιότητα της αναστήλωσης, διακρίνω τα νέα κομμάτια του λευκού μαρμάρου που συμπληρώνουν τόσο περίτεχνα τα σπόλια που χάθηκαν και τώρα ξαναβρίσκουν τη θέση τους πάνω στους κίονες, στα επιστήλια, στα γείσα.

Και αξίζει για άλλη μια φορά τον έπαινό μας η διεπιστημονική ομάδα των αναστηλωτών (επιστημόνων και τεχνιτών), που δεκαετίες τώρα εργάζονται ακατάπαυστα, με εξαιρετική τέχνη, γνώση, μεράκι, υπομονή και επιμονή, για να συμπληρώσουν κάθε τμήμα του κορυφαίου μνημείου, προκειμένου στο τέλος να αποδοθεί ξανά στη διεθνή κοινότητα. Και ανάμεσά τους, φυσικά, ο διακεκριμένος αναστηλωτής αρχιτέκτονας, συνάδελφος Μανώλης Κορρές, που τόσα και τόσα του χρωστάμε για την υποδειγματική αυτή αναστήλωση, συνεχίζοντας επάξια το έργο τού αείμνηστου Χαράλαμπου Μπούρα.

Τι τρομερή όμως παραφωνία! Δίπλα στην εξαιρετική τέχνη, το αποκορύφωμα της ατεχνίας. Όχι, το έργο αυτό που δίκαια έχει ξεσηκώσει θυελλώδεις αντιδράσεις έγινε στον αντίποδα των διαδικασιών που ακολουθήθηκαν για τις αναστηλωτικές εργασίες του Παρθενώνα.

Πρόχειρα, γρήγορα, στην αρπαχτή, με fast track διαδικασίες, που δυστυχώς χαρακτηρίζουν ως κανόνας πια το θλιβερό παρόν μας. Δεν φταίει φυσικά το κατασκευοφαντημένο σκυρόδεμα. Κανένα υλικό δεν είναι καλό ή κακό. Σημασία έχει γιατί το επιλέγουμε κάθε φορά και πώς το χρησιμοποιούμε.

Κάπου ψηλά, από κάποια σκαλωσιά, ακουγόταν ο αργός ρυθμικός κτύπος κάποιου σφυριού. Ίδιος και απαράλλαχτος, αιώνες τώρα να πελεκάει την πέτρα. Ναι, αυτός ο αργός ρυθμός είναι που έλειπε από τη γρήγορη διάστρωση του σκυροδέματος, την ευκολία εκείνη, δηλαδή, που τόσο απέχει από την κοπιώδη εργασία της λάξευσης.

Η συνολική υπαίθρια διαμόρφωση πάνω στον βράχο, ένα εξαιρετικά δύσκολο αρχιτεκτονικό εγχείρημα, όφειλε της μεγαλύτερης δυνατής προσοχής μας, όχι μόνο της ελληνικής, αλλά και της διεθνούς αρχιτεκτονικής και αρχαιολογικής κοινότητας.

Είναι ένα έργο που θα έπρεπε να απασχολήσει κυρίως αρχιτέκτονες συνθέτες και όχι μόνο αναστηλωτές, θα απαιτούσε δε τη συνεργασία μιας ευρύτατης ομάδας διαφορετικών ειδικοτήτων, προκειμένου να μελετήσουν ένα τόσο σύνθετο και πολύπλοκο δημόσιο έργο. Είναι ευνόητο ότι θα έπρεπε να προκηρυχτεί διεθνής αρχιτεκτονικός διαγωνισμός, ώστε να κατατεθούν διαφορετικές λύσεις που θα πλούτιζαν τη συζήτηση και τον δημόσιο διάλογο και θα βοηθούσαν στην τελική απόφαση.

Είναι γνωστό ότι τα έργα που προγραμματίζονται στη συνέχεια, βασίζονται σε μια προσωπική πρόταση του Μανόλη Κορρέ, περί επέμβασης στον ευρύτερο περιβάλλοντα χώρο, που θα οδηγήσει όπως ο ίδιος αναφέρει: «στην αποκατάσταση των αρχαίων επιφανειών, η οποία κατά πολύ θα βελτιώσει τις συνθήκες θέασης των μνημείων από το επίπεδο αναφοράς που είχαν υπ' όψιν εκείνοι που τα σχεδίασαν» (1).

Αυτό προϋποθέτει την επίχωση μεγάλων επιφανειών του βράχου, και κατ' επέκταση την κατασκευή ανδρών, προκειμένου να συγκρατήσουν κατάντη ως αναλημματικοί τοίχοι το χώμα. Είναι προφανές ότι μιας τέτοιας κλίμακας επέμβαση θα αλλάξει δραματικά την εικόνα του αρχαιολογικού χώρου της Ακρόπολης. Αντίστοιχη, αν όχι εντονότερη επέμβαση, αποτελεί η επιλογή ανακατασκευής της ρωμαϊκής κλίμακας μπροστά από τα Προπύλαια.

Τα έργα πρέπει να σταματήσουν άμεσα!

Ας μοιραστώ όμως μαζί σας μερικές προσωπικές σκέψεις και ερωτήματα. Γιατί επιλέγουμε να επαναφέρουμε οριζοντιογραφικά και υψομετρικά τον περιβάλλοντα χώρο στα επίπεδα που υπήρχαν μια συγκεκριμένη περίοδο στην Ακρόπολη, σαν κατά κάποιον τρόπο να αποφασίζουμε να «παγώσουμε τον χώρο και τον χρόνο»; Την ίδια στιγμή, μάλιστα, που είναι γνωστό ότι ο βράχος φέρει πάνω στο σώμα του ίχνη όχι μιας, αλλά πολλών ιστορικών περιόδων. Αυτό ακριβώς το γεγονός δεν είναι που κάνει μοναδικό και ανεπανάληπτο κάθε αρχαιολογικό χώρο;

Όλα, από τα σπουδαιότερα και σημαντικότερα κατάλοιπα, μέχρι τα μικρότερα και ταπεινότερα σκαλίσματα πάνω του, αποτελούν πολύτιμα τεκμήρια, διηγούνται τη μακραίωνη ιστορία του, τη διαχρονική εξέλιξή του που φτάνει μέχρι τις μέρες μας και θα συνεχιστεί και έπειτα από εμάς. Γιατί, λοιπόν, και με ποιο δικαίωμα η δική μας γενιά αποφασίζει να δεσμεύσει και τις επόμενες γενιές σε ό,τι αφορά την επιλογή τού ποια εποχή εμείς επιλέγουμε σήμερα να αναδείξουμε;

Όπως αναφέρει ο David Wiles: «Η ιστορία δεν μπορεί ποτέ να είναι αντικειμενική. Για να υπάρξει μια ουσιαστική σύνδεση ανάμεσα σε διάσπαρτα δεδομένα, αφηγούμαστε ιστορίες για το παρελθόν, και αυτές οι ιστορίες αντικατοπτρίζουν το πώς βλέπουμε εμείς τον δικό μας κόσμο. Η περιγραφή του παρελθόντος αποτελεί εν μέρει, αλλά όχι αποκλειστικά, περιγραφή του ίδιου του εαυτού μας» (2).

Το παρελθόν συνεπώς δεν μπορεί να το βλέπουμε ως κάτι στατικό και αμετάβλητο. Κάθε φορά ερμηνεύουμε με τον δικό μας προσωπικό τρόπο το χθες -κι αυτό, νομίζω, δεν πρέπει να το λησμονούμε. Η Ακρόπολη δεν ανήκει σε καμιά γενιά, σε κανέναν χρόνο και βεβαίως δεν είναι ιδιοκτησία κανενός. Αποτελεί ένα από τα σπουδαιότερα μνημεία της παγκόσμιας αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Η συζήτηση που άνοιξε για το «τσιμέντο στην Ακρόπολη» δεν έχει να κάνει με κομματικές αντιπαραθέσεις, ως μια τάχατες φθηνή αντιπολιτευτική τακτική, όπως αφήνει συχνά να εννοηθεί το υπουργείο Πολιτισμού.

Αντιθέτως, είναι μια άκρως αναγκαία, ενδιαφέρουσα επιστημονική, ιδεολογική, κοινωνική και εντέλει αμιγώς πολιτική συζήτηση που φανερώνει και τη στάθμη του πολιτιστικού μας παρόντος. Χρειάζεται νηφαλιότητα και κυρίως χρόνο η ανταλλαγή απόψεων. Ποτέ μια ανοικτή, ελεύθερη συζήτηση δεν οδήγησε σε κακά αποτελέσματα. Αντιθέτως, ολέθρια αποτελέσματα έχουν οι αδιαφανείς διαδικασίες, η κομπορρημοσύνη και οι αλαζονικές συμπεριφορές των σχεδιαστών που υποτιμούν και επιδεικτικά χλευάζουν την κοινωνική κριτική! Σε κάθε περίπτωση, τα έργα στην Ακρόπολη πρέπει να σταματήσουν άμεσα! Αρκετό κακό έχει γίνει!

Στην αρχιτεκτονική, κάθε έργο, πόσο μάλλον ένα δημόσιο έργο τέτοιας εμβέλειας, οφείλει να υπόκειται στη βάση της κριτικής και του εξαντλητικού διαλόγου. Αυτή ακριβώς η καλόπιστη κριτική είναι που το νομιμοποιεί, του προσδίδει τον δημόσιο χαρακτήρα και το αναπόφευκτο συμβολικό του περιεχόμενο. Με αυτές τις σκέψεις να στριφογυρνάνε στο μυαλό μου, κατέβαινα τα σκαλιά προς την έξοδο.

Περνώντας ανάμεσα από τους κίονες των Προπυλαίων, το βλέμμα μου έπεσε πάνω στη μικρή επιγραφή: «Μην εγγίζετε τα μάρμαρα». Τι ειρωνεία! Το τσιμέντωμα όχι απλώς άγγιξε τα βράχια, αλλά τα έθαψε οριστικά, σαν ταφόπλακα, κάτω από τον αχρειαστο όγκο του.

Αναφορές:

1. Βλ. Γραπτή τοποθέτηση του Μανόλη Κορρέ: «Οι νέες διαστρώσεις στην Ακρόπολη».

2. David Wiles, «Το αρχαίο ελληνικό δράμα ως παράσταση», ΜΙΕΤ, Αθήνα 2009.

Το άρθρο δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα των Συντακτών στις 12.04.2021